

xinum, quam circa Deum, vel e contra, quia intenditur proportionaliter ad actus suos. Sed neganda est consequentia, nam per amorem Dei augetur habitus charitatis etiam circa proximum, et per amorem proximi circa Deum; nec isti actus propterea sunt æque boni aut meritorii; quia, licet uterque auget habitum in ordine ad Deum et proximum, non tamen æque auget; nam amor Dei auget secundum totam latitudinem actus, non ita vero amor proximi: quia non est ita perfectus, juxta dicta in materia de merito. Vide lib. 12 de Grat., cap. 20, num. 6 et 7.

13. *Ultima conclusio.* — Dico ultimo: ordo charitatis consistit in majori appetitione et æstimatione objectorum. Breviter ita expono. Nam charitas natura sua, ablata omni intensione, habet majorem connexionem cum uno objecto quam cum alio, propter majorem excellentiam ejus; unde fit etiam ut circa illa exerceat actus etiam diversæ perfectionis et naturæ; quod exemplo voluntatis explicatur, in qua nulla est intensio, sed est entitas indivisibilis, quæ tota inclinatur ad suum objectum, et tamen magis inclinatur ad Deum quam ad alia, et ad finem quam ad media; quia hæc propensio non est intelligenda omnino uniformis, sed quasi multiplex, pro varietate objectorum. Similiter charitas ad unum objectum inclinatur ex necessitate diligendum, ad aliud libere, ut patet in charitate Beatorum respectu Dei clare visi, et respectu aliarum rerum, quamvis ad utrosque actus tota sua intensio inclinatur; quia ille diversus modus non oritur ex intensio, sed ex diversa perfectione objectorum. Denique minima fides magis appetitive inclinatur ad suam veritatem, quam scientia intensissima ad suam, quia illa excellentia fidei fundatur in excellentia sui objecti; sic et charitas.

SECTIO V.

Utrum hic ordo positus sit consentaneus inclinationi naturali voluntatis.

1. *Resolutio questionis quoad objecta secundaria.* — *Verus questionis sensus.* — Hæc questio difficilis non est, si loquamur de ordine inter objecta secundaria inter se; clara est enim pars affirmans: nam voluntas magis inclinatur naturaliter ad se, quam ad alia creata, et inter alia ad ea quæ sunt magis rationi consentanea; neque etiam difficilis est, si comparatur Deus objectum primum cum

aliis, præter diligentem. Questio igitur est inter Deum et me diligendum: hic autem non est sermo an naturalis inclinatio attingat illud objectum, ad quod charitas inclinatur, atque adeo, an feratur in Deum, ut est objectum beatitudinis supernaturalis; sed tota questio est an, sicut charitas inclinatur ad diligendum Deum finem supernaturalem, plus quam me, ita voluntas inclinatur ad diligendum Deum finem naturæ, plus quam me.

2. *Prima sententia.* — *Primum argumentum.* — Prima sententia negat, et consequenter affirmat inclinationem charitatis non solum esse supra naturam, sed quodammodo contra. Ratio est, quia quicquid natura amat, amat ut sibi unitum, ut sumitur ex Aristotele, Ethic., c. 2: *Amabile bonum, unicuique proprium*, et lib. 8, c. 4, initio: *Amabilia ad alterum sumuntur ex amicabilibus ad se*; ergo quo magis est unum, magis amat; homo autem magis unitus est sibi; ergo, etc. Secundo, facilius se homo amat quam Deum, unde non indiget neque consuetudine, neque habitu. Tertio, magis adhæret homo amori sui, quam Dei; nam si esset necesse Deum aut me desinere esse, potius diligerem meum esse quam Dei, quia si sim, habeo aliquid bonum, etiamsi per impossibile Deus non sit; si autem ego non sum, licet Deus sit, nullum bonum habeo, quia fundamentum totius boni est ipsum esse.

3. *Prima conclusio, pro qua vide in simili, lib. 1 de Angelis, c. 5, n. 3.* — Dico tamen inclinationem charitatis esse supra naturam nostræ voluntatis, nullo tamen modo illi repugnare, atque adeo voluntatem nostram magis inclinare ad dilectionem Dei, quam sui ipsius. Ita D. Thomas, 2. 2, quæst. 26, art. 3, et ejus schola. Ratio est primo, quia præceptum de diligendo Deo super omnia est naturale, ut disp. 5, sect. 4, ostendam; ergo est conforme inclinationi naturali, saltem supremæ, ex D. Thoma, 1. 2, quæst. 94, ubi ostendit legem naturæ esse consentaneam inclinationi naturali; nam voluntas naturaliter inclinatur ad id, quod naturalis ratio dicat; hæc vero dicat Deum esse super omnia diligendum. Tandem voluntas inclinatur ad Deum ut ad finem ultimum, et non aliquid creatum; ergo magis ad Deum, quam ad cætera. Antecedens constat, quia solum Deus est verus ultimus finis voluntatis, ut alias ostensum est¹; naturalis autem inclinatio est ad verum ulti-

¹ In tractatu de Fine hominis, disp. 3.

mum finem. Consequentia probatur, quia maxima inclinatio naturalis est ad ultimum finem; primo, quia ille est per se maxime diligibilis; inclinatio autem naturalis, cum sit ordinatissima, est consentanea objecto. Secundo, quia ultimus finis est quasi ratio diligendi cætera; sicut enim a primo principio omnia procedunt, ita propter ultimum finem omnia appetuntur, etiam ipsum esse.

4. *Ad primum argumentum primæ sententiæ, in n. 2.* — *Ad secundum.* — *Ad tertium.* — Ad primum argumentum in contrarium respondetur, si particula illa, *ut*, in antecedenti dicat rationem diligendi, falsum est antecedens; alias tolleretur ratio veræ amicitiae, si homo omnia ad se referret, quod etiam in amicitia naturali et honesta falsum est: neque credendum est Aristotelem id sibi voluisse¹, sed solum id quod supra, sectione prima, dicebamus, in naturali amicitia, regulam et mensuram erga amicum esse illum amorem quem quisque habet erga seipsum; vel etiam voluit id quod jam dicam. Si vero particula *ut* tantum importet conditionem sine qua non, verum est antecedens; nullus enim diligit alium, qui non aliquo modo ad se pertineat; sed negatur consequentia; teneret autem, si cætera essent paria: Deus autem multo est amabilior. Ad secundum respondetur, naturalem amorem esse faciliorem et juveniorem; et ita est in anima separata, et fuisset in statu originalis justitiæ; jam vero, propter impedimentum et interiores inclinationes aliquo modo contrarias, et imperfectam cognitionem, aliquo modo difficilis redditur usus hujus naturalis inclinationis. Ad tertium, magis bonum meum esse Deum, quam ego sim mihi; nam, licet sit Deus alius a me, tamen est naturale bonum, a quo et ego, et cætera dependent. Unde simpliciter magis appetibile mihi est quod Deus sit, quam quod ego sim, quia hoc est simpliciter melius, magisque rationi consonum; posita autem illa hypothesi impossibili: *Quod si possem ego esse, non existente Deo, præferre possem meum esse divino.* Respondetur, posito impossibili, quodlibet sequi; nam illo dato, Deus non esset Deus, nec naturale bonum; unde nihil inde sequitur absolute et simpliciter, quia absolute Deus est bonum naturale. Neque vero inde fit Deum nunc amari præcise propter ea bona quæ hominibus communicat, sed propter bonitatem,

quæ talis est, ut sola sit causa et principium totius bonitatis.

DISPUTATIO II.

DE ACTU CHARITATIS.

De natura et varietate actuum charitatis in hac disputatione agendum est; nam quamvis hæc virtus, seu habitus sit unus specie, imo unus numero in quolibet homine, ad multos tamen actus specie diversos inclinatur, quæ doctrina maxime in virtute per se infusa probari debet, qualis est charitas. Quæ sicut potentiæ assimilatur, in eo quod det simpliciter posse operari, ita et in hoc quod, una cum sit, multos etiam specie actus eliciat.

SECTIO I.

Utrum amor Dei et proximi sit actus charitatis.

1. *Prima conclusio.* — Dico primo, amare Deum propter seipsum esse proprium actum a charitate elicitum. Intelligendum est semper hujusmodi actum elici debere ex motivo charitatis; quare conclusio hæc nota est ex dictis. Additur illa particula *propter se*, ut excludatur is amor, quo amatur Deus ut bonum nostrum; nam licet sit honestus, non est tamen a charitate elicitus, ut ex materia de spe constat¹: indicat autem illa particula præcipue causam formalem, propter quam Deus ex charitate amatur, quæ est bonum Dei, sistendo in illo; unde etiam importat finalem causam negative magis quam positive; amatur enim Deus ex charitate, tanquam finis ultimus cui bonum volumus, ad nullum alium finem et commodum hoc referendo. Addit etiam D. Thomas² et reliqui etiam Theologi posse particulam illam per causam efficientem explicari etiam negative, quia Deus amatur propter bonitatem quam a se habet, id est, non ab alio.

2. *An amor Dei, ut sit charitatis, debeat esse super omnia.* — *Vide lib. 1 de Grat., c. 30, et lib. 2, c. 15.* — *Esse amabile confertur primario a gratia, secundario a charitate, de quo auctor, lib. 6 de Grat., c. 13.* — Quæres an hic amor, ut sit charitatis, oporteat esse super

¹ Disp. 1, sect. 3. Vide etiam lib. 2 de Grat., c. 13, n. 24.

² D. Thomas 2. 2, q. 27, art. 3.

¹ Vide de his axiomat., lib. 1 de Grat., c. 30, n. 16.

omnia. Respondetur, si sit talis, esse optimum actum charitatis, tamen simpliciter hoc non esse necessarium in omni amore Dei ex charitate; nam sunt alii actus imperfecti per quamdam complacentiam, et benevolentiam, qui possunt fieri ex motivo charitatis, et ita erunt charitatis, sicut est amor et benevolentia proximi. Sed objicies in conclusionem: amari a Deo est excellentius quam amare Deum; sed actus charitatis est excellentissimus; ergo ille est amari, et non amare. Respondetur amari a Deo dupliciter sumi posse: primo, quasi in actu secundo, et sic non est actus hominis, sed denominatio ab amore, qui in Deo est, unde non est actus nostræ charitatis. Secundo, potest sumi objective quasi aptitudine, quod est idem ac esse amabile, et hoc suo modo præstat charitas non tam effective quam formaliter, neque per se primo, sed secundo; nam primario id confert gratia, secundo tamen charitas; nam quia ipsum amare Deum bonum est, fit ut is qui amat actu, vel habitu, amabilis etiam sit; quod commune est suo modo omni virtuti. Unde ad argumentum respondetur, charitatem dare homini id quod est optimum in genere virtutis operativæ, non simpliciter, et omni ratione; amari autem a Deo est optimum homini, tamen non in ratione operationis humanæ.

3. *Secunda conclusio, et ejus ratio.* — Dico secundo: etiam desiderium boni divini est amor a charitate elicited. Ratio est, quia ejusdem virtutis est amare aliquem, et desiderare illi bonum. Secundo, desiderare gloriam Dei propter ipsum, est actus honestus; ergo virtutis; et non alterius, nisi charitatis: cum autem in Deo sint duplicia bona, alia propria et intrinseca, alia extrinseca, quæ potius sunt bona creaturarum in quibus insunt, tamen habentia aliquem respectum ad Deum, propter quem sunt appetibilia ipsi Deo, ut gloria, laus, etc., in his posterioribus versatur hic actus, supponit enim carentiam boni quod desideratur.

4. *Tertia conclusio.* — Dico tertio: gaudium de bonis Dei propter ipsum est actus a charitate elicited. Ratio est, nam ejusdem virtutis est gaudere de bonis habitis, et illa desiderare, si non habeantur. Rursus hic actus est honestus, et intime critur ex amore, imo per se ad amicitiam spectat. Unde si interdum D. Thomas gaudium ponit effectum charitatis, id non est quod non sit actus elicited, sed quia est veluti passio ex amore resultans; atque

hinc constat benevolentiam esse actum charitatis, cum non distinguatur a desiderio et gaudio, sed ad aliquem ex his revocetur, vel certe in omnibus includatur; nihil enim aliud est benevolentia, quam *voluntas boni alterius propter ipsum*, ut recte definit Clemens Alexandrinus secundo Stromat., circa principium; per omnes autem illos, et non per alios volumus bonum alteri. Verum est interdum benevolentiam distingui a philosophis ab amore, ita ut amor significet stabilem amicitiam, et firmam, consuetudine et ratione radicatam; benevolentia vero sit repentinus quidam affectus, qui interdum oritur, quamprimum res placet.

5. *Quarta conclusio.* — Dico quarto: præter hos actus, potest charitas elicere odium, fugam et tristitiam, circa malum divino bono contrarium; unde hos actus præcipue exercet charitas circa peccatum, quod divino bono et ejus amicitiae est contrarium. Hæc patet tum specialiter de contritione, quam diximus alibi¹, actum esse a charitate elicited, ac formaliter et directe versari circa peccatum; tum ex generali doctrina de virtutum habitibus, qui et ad prosecutionem suorum objectorum et ad fugam oppositorum inclinant.

6. *Quinta assertio.* — *Dubium ex D. Thoma resolvitur.* — Dico quinto: hos eosdem actus exercet charitas circa proximum et circa seipsum, servata proportione; præter hos autem actus nullum alium actum interiore habet. Prior pars constat ex dictis de objecto materiali et formali charitatis; posterior vero patet ex dictis 1. 2, de voluntatis actibus. Solum dubium est de actu pacis, quem divus Thomas 2. 2, quæst. 29, tribuit charitati, dicitque esse ejus effectum. Respondetur pacem posse spectari vel in habitu, et quasi permanentem, atque ita nihil aliud est quam unio voluntatum, quam efficit charitas informando, non per modum actus secundi; respectu quidem Dei, inclinando voluntatem hominis ad conjunctionem cum divina bonitate et voluntate; respectu vero aliorum hominum, inclinando ad concordiam, et consensionem in rebus honestis, et in ipso homine constituendo bonum ordinem inter appetitus, subjiciendo inferiorem superiori. At hæc omnia non per se solam efficit charitas, sed per alias simul virtutes quæ illam comitantur. In actu vero si consideretur pax, nihil aliud est quam actus voluntatis, quo quis appetit hunc bonum ordi-

¹ Tom 4 de Pœnit., disp. 3 et 4.

nem cum Deo, vel cum proximis, vel in seipso, qui actus potest esse elicited a charitate, si ex formali motivo charitatis fiat; et quia hoc motivum maxime accommodatur tali actui, ideo talis actus maxime tribuitur charitati: nihil autem vetat hujusmodi actum elici interdum ab alia virtute ex proprio ejusvis motivo; et præcipue respectu proximorum sæpe oritur ex justitia.

7. *Sexta conclusio.* — *Dubium ex D. Thoma resolvitur.* — Dico sexto: præter dictos actus interiores, habet charitas exteriorem actum, qui beneficentia dicitur; quia ejusdem virtutis est amare et benefacere; nam amor de se est efficax, præcipue si necessitas amici urgeat. Sed addit D. Thomas 2. 2, quæst. 31, artic. 1, ad 3, hunc actum habere locum erga proximum, non erga Deum; quia licet exterius multa possumus facere in honorem Dei, tamen quia omnia hæc sunt debita, non sunt beneficia, sed obsequia: unde videtur sibi velle D. Thomas charitatem nullum posse habere actum exteriorem proxime et per seipsam imperatum vel quasi elicited circa Deum, sed per religionem. At hoc neque verum est, neque intenditur a D. Thoma, quia charitas per se potest immediate movere membra ad exteriores actiones propter amorem Dei, non considerata ratione debiti, nec religiosi cultus; sicut etiam fere nullum est bonum quod charitas possit conferre proximo, quod non possit etiam fieri alia virtute, scilicet, misericordia, gratitudine, liberalitate, vel simili; hoc tamen non obstante, potest charitas per seipsam id præstare, nulla alia virtute utendo; solum ergo voluit D. Thomas corrigere modum loquendi, et docere hujusmodi actionem, quovis modo exerceatur erga Deum, non posse dici beneficium, quia re ipsa est debita Deo infinitis aliis titulis, et est magis Dei quam nostra; quare semper retinet nomen et rationem obsequii.

SECTIO II.

An amor Dei et proximi sint ejusdem speciei, et possint esse unus actus numero.

Constat actus charitatis, quos numeravimus, erga Deum et proximum differre specie, ut in 1. 2 in genere explicatum est; solum superest, ut comparemus amorem Dei cum amore proximi, et idem est de aliis actibus, gaudio, desiderio, odio, etc. (Consulatur om-

nino auctor, lib. 3 de Habitu religionis, c. 5, a n. 8.)

4. *Prima sententia.* — *Rejicitur, pro quo vide tractat. de Bonitat. et malit., disp. 4, sect. 2.* — Prima sententia affirmat hos actus materialiter quidem in entitatibus suis specie differre, propter distinctionem objectorum; tamen in specie bonitatis et honestatis convenire propter convenientiam in motivo, et participationem ejusdem objecti formalis; sed hæc sententia non est vera, ut patet ex principiis positis in 1. 2, quia species bonitatis est essentialis actui, qui ex objecto suo est honestus, ut sunt hi de quibus loquimur; si igitur conveniunt in specie virtutis, etiam conveniunt in essentiali specie et entitate.

2. *Secunda sententia.* — *Primum fundamentum.* — *Confirmatur primo.* — *Secundo ex D. Thoma.* — Secunda sententia facit hos actus omnino diversos specie. Generale fundamentum est, quia idem habitus in specie potest elicere actus specie distinctos, prout objectum formale ejus diverso modo objecto materiali applicatur; nam sicut potentia se habet ad plures actus, ita etiam unus habitus; ut enim potentia est generale principium actuum, ita etiam habitus; unde fit ut habitus respiciat suum objectum sub ampliori ratione, actus vero sub ratione magis contracta; quocirca eadem ratio formalis quæ, comparata ad habitum, una est, comparata ad actus recipere potest diversitatem, prout diversimode informat diversas materias; quod maxime in proposito habet locum. Primo, quia amor Dei est semper immediate propter bonitatem increatam intrinsecam ipsi Deo; amor vero proximi interdum est immediate propter participationem creatam illius bonitatis increatæ: interdum vero est propter ipsam bonitatem increatam, sed tamen extrinsece applicatam; hæc autem magna diversitas est respectu actus. Confirmatur ex diversis proprietatibus horum amorum, nam alter est amor ultimi finis, alter non. Unus est super omnia, et modus ejus est super omnia diligere; alter non est super omnia, et requirit certum modum et mensuram. Tandem D. Thomas, quæst. 25, artic. 12, ad 2, fatetur in objectis partialibus charitatis posse reperiri diversam rationem diligibilis.

3. *Tertia sententia D. Thomæ dupliciter probatur.* — Tertia sententia constituit hos actus omnino ejusdem speciei. Ita D. Thomas 2. 2, quæst. 25, art. 1. Ratio est, quia sunt ab eodem habitu sub eadem ratione formali, et

constat a simili de actibus fidei et religionis. Secundo, nam amor Dei, et proximi coalescere possunt in unum numero actum; beatus enim eodem actu diligit Deum et proximum; et a simili patet in electione et intentione. Quid mihi in hac controversia probabilius videatur, jam explicabo.

4. *Prima conclusio.* — Dico primo: actus dilectionis, quo diligitur proximus immediate propter bonitatem creatam in eo inhaerentem, est specie distinctus ab actu amoris Dei, ut recte probant quæ adduximus in secunda sententia; et patet rursus, quia cultas Dei propter suam excellentiam increatam, et cultus creaturæ propter excellentiam creatam specie differunt.

5. *Secunda conclusio.* — Dico secundo: amor quo amatur proximus propter bonitatem increatam non est ejusdem rationis cum actu amoris Dei, sed aliquo modo ab eo differt essentialiter; hoc etiam constat ex dictis in eadem secunda sententia, neque quæ in contrarium fiunt in tertia sententia urgent, et jam sunt soluta. Solum circa fidem, advertendum est non esse eandem rationem, nam motivum credendi in fide non solum est omnino idem, sed etiam æqualiter, et eadem ratione omnibus credibilibus applicatur, scilicet, propter externum testimonium Dei revelantis.

6. *Tertia conclusio per quam tertia sententia conciliatur.* — *Primum corollarium.* — *Secundum.* — Dico tertio: hi duo amores non differunt tanquam species totales omnino diversæ, sed quasi partiales et incompletæ, atque adeo tanquam partes heterogeneæ, quæ possunt eandem qualitatem componere: hoc bene probat secunda confirmatio, et exemplum intentionis et electionis in tertia sententia, de qua re in 1. 2 videndum est, nam eodem modo loquendum est utrobique. Tandem explicatur ex ratione formali objectiva horum actuum, quæ in se est una et simplicissima; et quamvis diverso modo ad diversas materias applicetur, tamen voluntas potest unico motu in totam illam materiam ferri, ut proportionaliter subest illi rationi formali; præcipue cum tota ametur per modum unius; amatur enim unum propter aliud. Et simile quid est in religione; eodem enim adorationis actu potest quis ferri in imaginem, et in rem cujus est imago. Ex quo colligitur differentia inter amores proximi, qui sunt immediate propter bonitatem creatam, vel increatam; nam ille ita differt ab amore Dei, ut non pos-

sit in eundem actum coalescere ob maximam diversitatem in proxima ratione diligendi; hic vero potest propter rationem supra factam. Ex quo etiam fit ut hi actus amoris proximi inter se specie differant; et a signo patet, nam multo aliter distinguitur unus ab amore Dei, quam alius; ergo inter se etiam distinguuntur. Patet vero a priori ex diversitate rationum in objectis formalibus proximis. Denique uno amore amatur proximus quasi per se, ut amicus; alio vero amore simpliciter propter alium, et ut est res amici; et patet a simili de amore mediæ propter bonitatem suam intrinsecam, vel extrinsecam finis. Atque eisdem rationibus concluditur actus illos quibus amatur proximus, vel propter supernaturalem bonitatem immediate, vel propter naturalem tantum supernaturaliter regulatam differre similiter. D. Thomas autem non loquitur de specie in rigore pro specie ultima, sed solum comparatione ad habitum; sed quomodo exponendus sit, sumendum est ex materia de habitibus. (Vide d. 14 Met., sect. 11.)

SECTIO III.

Quales sint actus charitatis, et quis inter eos sit melior?

1. *Prima conclusio.* — Dico primo: omnis actus charitatis est bonus et honestus, tum quia est amor Dei, vel propter Deum, vel ita in hoc amore radicans, ut ejus bonitatem participet; tum quia charitas est essentialiter virtus. Quæres an huic actui admisceri possit aliqua malitia ex indebita circumstantia temporis, modi, etc. Respondetur, ex principiis positissimis in 1. 2, hoc repugnare omni actui interiori ex specie sua bono; ergo maxime huic qui est optimus omnium. (Vide in tract. de Bonitat. et malitia, disp. 8. sect. 1; et de Fide, disp. 6, sect. 7, a n. 10.)

2. *Secunda conclusio.* — Dico secundo: hi actus a charitate infusa elicitæ natura sua sunt supernaturales. Constat ex materia de gratia. (Lib. 2, c. 14 et 15.)

3. *Tertia conclusio.* — Dico tertio: inter actus charitatis, illi quibus Deus amatur sunt sine dubio meliores et perfectiores, et cæteris paribus magis meritorii. Ita D. Thom., 2. 2, q. 27, a. 8, patet; quia excedunt in dignitate objecti. Sed contra, amor proximi includit totam bonitatem amoris Dei, et addit insuper aliquid, nam est amor proximi. Respondetur, si con-

tingat unico actu amari Deum et proximum, utrumque tanquam objectum, actum illum esse perfectiorem extensive, quam sit solus amor Dei; sed non est id necesse in omni amore proximi. Rursus inter actus circa Deum, illi sunt meliores genere suo, qui sunt per modum prosecutionis, et inter hos præstat amor; nam est prima et perfectissima conjunctio ad Deum, et radix cæterorum actuum; deinde gaudium, ultimo desiderium, nam illud de se versatur circa meliora bona.

4. *Quarta conclusio.* — Dico quarto: inter amores proximi, ille est melior qui immediate est propter bonitatem increatam; post hunc, ille qui est propter bonitatem creatam supernaturalem; infimus est alius amor, nempe propter naturalem bonitatem; hæc constat ex diversitate objectorum motivorum.

5. *Ultima conclusio.* — Dico ultimo: si comparantur hi actus ad objecta materialia, in unaquaque specie dilectionis ille actus est melior, qui magis est consentaneus propensione, et ordini charitatis: intelligitur semper cæteris paribus. Ratio est, quia charitas magis inclinatur ad meliores actus suos; ergo, e contrario, ad quos ipsa magis inclinatur, illi sunt meliores. Secundo hi actus versantur circa objecta magis conjuncta aut Deo, aut diligenti; ergo participant magis rationem charitatis.

6. *Amicini an inimici dilectio sit magis meritoria.* — *Objectio prima.* — *Secunda.* — *Ad primam objectionem.* — *Ad secundam objectionem.* — Atque hic expeditur illa quæstio, an magis meritorium sit diligere inimicum quam amicum. Respondetur, in genere suo melius esse diligere amicum; nam est magis consentaneum ordini charitatis; sicut est melius diligere patrem quam extraneum, justum quam peccatorem, amicum quam alienum. Item quia per se melius est ex objecto: nam e contrario pejus est odisse amicum quam inimicum; privat ergo majori honestate. Sed contra: amor inimici est difficilior ex se; at hæc difficultas auget meritum et bonitatem. Secundo, dilectio inimici est purior ab omni humano motivo: unde in sacra Scriptura et Patribus laudatur, et maxime perfecta judicatur. Ad primum respondetur, plus conferre objectum quam difficultatem ad bonitatem et meritum, quia objectum est magis essentialæ actui, sicut facilis est diligere patrem quam extraneum, et tamen hic est perfectior actus; hoc autem intelligendum est ex genere suo, nam posset esse amicitia levissima, et

difficultas maxima. Unde ulterius nego, quando actus dilectionis sunt ejusdem intensionis, voluntatem magis conari, quia conatus voluntatis non est aliud quam efficientia et actus voluntatis; ubi autem non est intensior actus, neque est major efficientia. Verum est tamen, quando objectum est difficilium, aut aliqua ratione minus appetibile, moraliter esse necessariam majorem virtutem ad operandum æqualiter circa tale objectum; sicut in naturalibus agentibus, ad agendum æqualiter in re, et in modo circa passum magis resistens, major virtus in agente requiritur; inde tamen non fit actionem vel effectum esse meliorem, cum supponamus esse æqualem in intensione; neque etiam fit esse magis meritorium, quia meritum non attenditur penes virtutem in actu primo, sed penes actionem ab illa procedentem, licet dignitas suppositi conferat per modum cujusdam circumstantiæ; solum ergo sequitur amorem inimicorum, regulariter loquendo, esse signum perfectioris virtutis, quod intendunt Patres. Ad secundum respondetur actum amoris erga inimicum sæpe posse esse meliorem, quia fit ex meliori motivo; nos autem loquimur cæteris paribus, quod non repugnat, si homo velit pure operari; unde fit ut sæpe sit utilius exercere actus amoris circa inimicum; tum quia probabilius est eos diligere ex charitate: tum quia dilectio inimicorum ratione difficultatis est commodior ad satisfaciendum, impetrandum, et movendum Deum ad remittenda nobis peccata atque hæc etiam intendunt Patres. Tandem addendum est, si amor amici ex sola ratione naturali, seu humana potius, oriatur, posse quidem esse moraliter bonum, non tamen per se esse meritorium, nisi aliquid supernaturale ille accedat, quo sensu dictum est Matthæi 5: *Si diligitis eos qui vos diligunt, quam mercedem habebitis?* Et sic est accipiendus D. Thomas 2. 2, quæst. 27, art. 7, ad primum. Si vero ratio humana non sit proprium motivum talis amoris, sed dispositio deserviens, ut homo per charitatem intensius operetur, non minuit de bonitate et merito, sed potius potest esse occasio augmenti, ut per se constat. De comparatione inter actus amoris viæ et patriæ dicetur disputatione sequenti.